

De fraudedetectie-vaardigheden van de controlerend accountant tijdens de jaarrekeningcontrole

Een vergelijking met de forensisch accountant

Inez Verwey

SAMENVATTING In dit artikel wordt een experimenteel onderzoek beschreven naar verschillen in vaardigheden tussen controlerend accountants en forensisch accountants. De vergelijking wordt gemaakt in de vaardigheden om frauderisico's te identificeren en het plannen van controleprocedures om deze frauderisico's te mitigeren tijdens de controle van de jaarrekening. De scores van de deelnemers op deze twee taken zijn gekoppeld aan het ethisch normen- en waardenbesef, de mate van professioneel sceptisch zijn, alsmede aan de mate van fraude-ervaring en fraudetraining van de deelnemers. De internationale regelgevers op het gebied van de accountancycontrole zien in het vergroten van specifiek deze kenmerken bij de controlerend accountant vaak de oplossing om de fraudedetectie te vergroten. Dit omschrijven zij als een meer forensische benadering van de accountantscontrole.

Uit het onderzoek blijkt dat forensisch accountants beter in staat zijn frauderisico's te onderkennen. Tevens plannen zij effectievere controleprocedures om deze frauderisico's te verkleinen. Hoewel forensisch accountants ethischer en sceptischer zijn en meer fraude-ervaring hebben dan controlerend accountants, blijken deze kenmerken toch niet de verschillen op beide bovengenoemde fraudetaken te verklaren. Frauderisico's lijken met andere vaardigheden te zijn verbonden dan kennis, professioneel scepticisme, ethiek en ervaring alleen. Wat deze vaardigheden precies zijn zal door vervolgonderzoek duidelijk moeten worden. Een andere belangrijke bevinding is dat het onderkennen van frauderisico's en vervolgens het plannen van effectieve controleprocedures niet gerelateerd aan elkaar worden uitgevoerd.

RELEVANTIE VOOR DE PRAKTIJK De fraudedetectie-vaardigheden van de controlerend accountant vormen een actueel onderwerp van maatschappelijk debat. Bij wet- en regelgevers op het gebied van de accountancy bestaat daarom grote belangstelling voor de verbetering van de fraudedetectie door de accountant. Een mogelijk meer forensische benadering van de accountantscontrole wordt hierbij als

mogelijkheid aangegeven. Dit onderzoek draagt bij aan bestaande literatuur door na te gaan of forensisch accountants succesvol zijn in het detecteren van fraude tijdens de jaarrekeningcontrole doordat zij ethischer en sceptischer zijn en meer fraude-ervaring hebben.

1 Inleiding

Een aantal grote fraudeschandalen in het begin van deze eeuw (bijvoorbeeld WorldCom, Enron, Ahold) en recenter nog Imtech, geeft aan dat controlerend accountants moeite lijken te hebben met het ontdekken van (materiële) fraude tijdens de controle van de jaarrekening. Sindsdien bestaat er bij de wet- en regelgevers op het gebied van de accountancy grote belangstelling voor de verbetering van de fraudedetectie door de accountant. Zo zijn de voorschriften met betrekking tot de verantwoordelijkheid van de accountant voor de ontdekking van fraude tijdens de jaarrekeningcontrole uitgebreid (ISA 240, Standaard 240 uit de NV COS, SAS 99). Daarnaast zijn de regelgevers erg geïnteresseerd in een meer forensisch gerichte benadering van fraudedetectie door de controlerend accountant (PCAOB, 2004). Ook wetenschappelijk onderzoek heeft zich op dit vraagstuk gericht, waarbij met name verbetering van de fraudedetectie werd gezocht in het gebruik van hulpmiddelen tijdens de controle, zoals het gebruik van vragenlijsten, standaard-controleplannen, brainstormsessies en de wijze van documentatie. De verwachting dat een meer forensische benadering tijdens de jaarrekeningcontrole nuttig wordt geacht, is gebaseerd op een aantal veronderstellingen. De eerste is dat een forensisch accountant beter dan een controlerend accountant in staat wordt geacht om fraude te ontdekken tijdens de jaarrekeningcontrole. Een tweede ver-

onderstelling is dat er zoiets zou bestaan als een forensische benadering tijdens de jaarrekeningcontrole. Door regelgevers wordt een forensische benadering vaak direct gekoppeld aan een meer sceptischer en ethischer houding bij de controle. Verder wordt vaak verondersteld dat fraude-ervaring van groot belang is. Aangezien forensisch accountants dagelijks werken met fraudezaken ligt het voor de hand te veronderstellen dat veel fraude-ervaring hen succesvoller maakt op het gebied van fraudedetectie. Om vast te stellen of deze veronderstellingen waar zijn, is onderzoek noodzakelijk waarin de vaardigheden van forensisch accountants worden onderzocht. Er is tot op heden nog geen onderzoek gepubliceerd waarin forensisch accountants participeerden en waarmee de eventuele toegevoegde waarde van forensisch accountants bij de fraudedetectie tijdens de jaarrekeningcontrole kan worden onderzocht. Dit artikel bestaat uit een beschrijving van een tweetal studies. Studie 1 beschrijft een experimenteel onderzoek naar de verschillen in vaardigheden tussen controlerend accountants en forensisch accountants met betrekking tot een tweetal taken: de identificatie van frauderisico's tijdens de jaarrekeningcontrole en het beschrijven van de door de accountant noodzakelijk geachte uit te voeren controlewerkzaamheden om de geïdentificeerde frauderisico's te kunnen mitigeren. Het doel van de eerste studie is om vast te stellen of een forensisch accountant inderdaad beter in staat is deze twee taken uit te voeren dan een controlerend accountant.

Studie 2 beschrijft een onderzoek naar invloed van de ethische positie, de mate van professioneel scepticisme en fraude-ervaring en -training op de vastgestelde verschillen in vaardigheden op de twee taken zoals in de eerste studie is beschreven. Het doel van de tweede studie is inzicht te verwerven of verschillen in deze door de regelgevers voor de hand liggende factoren inderdaad verklaren waarom forensisch accountants en controlerend accountants verschillen in de twee onderzochte fraudedetectie-vaardigheden. Aan de hand van vragenlijsten zijn data verzameld over de ethische positie, het professioneel scepticisme, de mate van fraude-ervaring en fraudetraining van de deelnemers die aan de eerste studie hebben deelgenomen. Deze data is in studie 2 gecombineerd met de data van de eerste studie.

Dit artikel is als volgt opgebouwd. In paragraaf 2 volgt een beschrijving van de theoretische achtergrond van beide studies. Daarna wordt in paragraaf 3 de onderzoeksmethode beschreven, waarna in paragraaf 4 de bevindingen van beide studies worden beschreven. Een algehele conclusie in paragraaf 5 sluit dit artikel af.

2 Theoretische achtergrond

De verantwoordelijkheid van accountants om materiële onjuistheden als gevolg van fraude in de jaarrekening te ontdekken is beschreven in NV COS 240, ISA 240 en SAS 99. Dit zijn de controlestandaarden van respectievelijk de

Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants in Nederland (NBA), de International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) en de Auditing Standards Board van het American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) in de Verenigde Staten. Het is belangrijk inzicht te verkrijgen in waarom controlerend accountants moeilijkheden hebben om fraude tijdens de jaarrekeningcontrole te ontdekken. Voorgaand onderzoek van Grazioli et al. (2006) gaf aan dat accountants door het opdoen van ervaring met fraudezaken de vaardigheid om fraude te ontdekken moeten ontwikkelen. Dit is een probleem omdat een controlerend accountant niet veel fraudegevallen tijdens zijn carrière meemaakt (Hammersley, 2011). Dit gebrek aan ervaring zou een oorzaak kunnen zijn voor hun moeilijkheden met het ontdekken van fraude. Vaak wordt ook gebrek aan het professioneel kritisch zijn aangehaald als een mogelijke reden daarvan (Elliott, 2002; PCAOB, 2007b, 2010, 2011). Inspecties van de PCOAB alsmede onderzoeken van de Security Exchange Commission (hierna SEC) in de Verenigde Staten gaven aan dat het gebrek aan professioneel scepticisme een groot probleem is bij het ontdekken van fraude door controlerend accountants (Beasley et al., 2001; PCAOB 2007b, 2008, 2010, 2011).

De afgelopen jaren is er in toenemende mate wetenschappelijk onderzoek gedaan naar mogelijke oplossingen om de fraudedetectie van controlerend accountants te vergroten (Beasley et al., 2001; Asare & Wright 2004). Veel van deze onderzoeken suggereren dat hulpmiddelen tijdens de controle een oplossing kunnen bieden. Hierbij is met name gefocust op het gebruik van 'checklists' waarin fraude-indicatoren of zogenaamde 'red flags' worden benoemd (Mock & Turner, 2005; Skousen & Wright, 2008). Dit gebruik van checklists is ook terug te vinden in de regelgeving. Voorbeelden hiervan zijn NV COS 240 (c.q. ISA 240 en SAS 99) waar mogelijke frauderisicofactoren zijn benoemd. Echter, andere studies geven aan dat deze benadering naar grote waarschijnlijkheid niet effectief is. Pincus (1989) beargumenteert dat het steunen op een gegeven lijst van mogelijke frauderisicofactoren de potentiële vaardigheid van een accountant om fraude te ontdekken beperkt. Zo'n opsomming beperkt mogelijk het kritisch denkvermogen om andere mogelijke frauderisico's te overwegen. Elke fraudezaak is uniek en een reeks geformuleerde mogelijke frauderisico's zal niet alle frauderisico's beschrijven. Daarom zal de inventarisatie van frauderisico's zonder gebruik te maken van een checklist de oplettendheid van de controlerend accountant vergroten (Zimelman, 1997; Rose & Rose, 2003). De Public Company Accounting Oversight Board (de Amerikaanse toezichthouder op het gebied van de accountantscontrole, hierna: PCAOB) heeft tijdens inspecties vastgesteld dat accountants hun frauderisicoanalyse vastleggen als het afkruisen van elementen van checklists (PCAOB, 2007a).

Ook is onderzoek gedaan naar het gebruik van stan-

daard-controleplannen. Asare en Wright (2004) en Hammersley et al. (2010) hebben vastgesteld dat het gebruik van standaard-controleplannen resulteerde in minder effectieve controleprocedures om fraude te ontdekken. Het gebruik van een standaard-controleplan beperkt een accountant andere effectieve controleprocedures te overwegen. Omdat een kenmerk van fraude is dat deze bewust en weldoordacht is uitgevoerd en er vaak sprake is van samenspanning met personen buiten de onderneming, is fraude moeilijker te ontdekken dan onbewust gemaakte fouten in de jaarrekening (PCAOB, 2007a). Daarom zijn alleen aanvullende specifiek doorzichte controleprocedures effectief (Asare & Wright, 2004). Andere onderzoeken hebben zich op andere gebieden van een effectieve controleplanning van de accountant gericht. Hierbij kan gedacht worden aan de bijdrage van zogenaamde 'brainstormsessies', de wijze van strategisch redeneren (Carpenter, 2011; Hoffman & Zimbelman, 2009) of de wijze van documenteren van controlebevindingen (Hammersley et al., 2010).

De onderzoeken van Asare en Wright (2004) en Boritz et al. (2008 en 2011) vormen de basis voor dit onderzoek. Asare en Wright (2004) stelden vast dat tijdens jaarrekeningcontroles waarbij de controlerend accountants het risico op fraude hoog inschatten, zij geneigd zijn vaker een forensisch accountant in te schakelen. Bovendien waren zij niet in staat om effectieve procedures te plannen. Deze laatste vaststelling is in overeenstemming met ander onderzoek (Kaplan & Reckers, 1995; Johnstone & Bedard, 2001; Hogan et al., 2008; Hammersley et al., 2011) en bevindingen van de PCAOB (PCAOB, 2007a). Deze bevindingen geven aan dat controlerend accountants moeite hebben om op adequate wijze op frauderisico's te reageren. Zij reageren niet op de specifieke risico's maar vallen terug op standaard-controleprocedures (Trompeter et al., 2013). Boritz et al. (2008 en 2011) stelden vast dat forensisch experts effectievere procedures beschreven.

De Public Oversight Board (een adviserend orgaan voor de regelgevers op het gebied van accountantscontrole in de Verenigde Staten, hierna: POB) rapporteerde in 2000 dat de effectiviteit van de accountantscontrole gebaat is bij meer forensische procedures om materiële fraudes te kunnen ontdekken (POB, 2000). Regelgevers veronderstellen vaker dat controlerend accountants een 'forensische visie' tijdens de jaarrekeningcontrole ontberen of de vaardigheid om 'outside the box' te kunnen denken (POB, 2000; PCAOB, 2007a, 2007b, 2012). Een controlerend accountant moet tijdens de jaarrekeningcontrole in staat zijn om frauderisico's te evalueren en te linken aan individuele grootboekrekeningen en soorten transacties. Dit helpt hem bij het bepalen van de aard, de timing en/of de mate waarin controleprocedures moeten worden uitgevoerd (PCAOB, 2007a). Volgens de PCOAB vereist deze denkwijze een grote mate van professioneel scepticisme, een

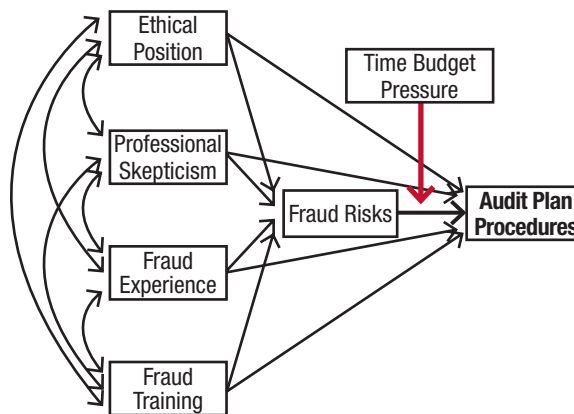
karaktereigenschap die vaak met forensisch accountants wordt geassocieerd (PCAOB, 2007a, 2007b). Dit impliceert dat de fraudedetectie-vaardigheid van een controlerend accountant zou kunnen worden vergroot door het gebruik maken van de expertise van een forensisch accountant tijdens de verschillende fasen van een jaarrekeningcontrole of door controlerend accountants te trainen met een meer forensische blik te controleren. Immers zal het de controlerend accountant zelf zijn die de frauderisicoanalyse en de planning van de controle zal uitvoeren (Gold et al., 2012).

De eerste vraag die daarom gesteld dient te worden is of forensisch accountants inderdaad beter in staat zijn om frauderisico's tijdens een jaarrekeningcontrole te identificeren en deze vervolgens te 'vertalen' in effectieve controleprocedures. Indien blijkt dat forensisch accountants inderdaad beter zijn in beide taken dan een controlerend accountant dient een antwoord gevonden te worden op een tweede vraag, namelijk waarom zij daar beter in zijn. Deze eerste vraag heeft geresulteerd in studie 1 en de tweede vraag heeft geresulteerd in studie 2.

3 Onderzoeksmethode

Figuur 1 geeft het onderzoeksmodel voor beide studies weer.

Figuur 1 Onderzoeksmodel

Het model geeft de te onderzoeken relaties aan tussen de twee afhankelijke variabelen: het identificeren van frauderisico's en het plannen van effectieve controleprocedures, zoals beschreven in de eerste studie. Deze studie is uitgevoerd door middel van een experiment. De tweede studie beschrijft de invloed van de onafhankelijke variabelen (ethische positie, de mate van professioneel scepticisme, fraude-ervaring en fraudetraining) op de beide afhankelijke variabelen uit de eerste studie. De data van deze kenmerken zijn verkregen met behulp van vragenlijsten die afgenomen zijn bij dezelfde deelnemers aan het experiment.

De eerste studie wordt weergegeven door het rechter-

gedeelte van het onderzoeksmodel (dik gedrukt in figuur 1). De deelnemers is gevraagd frauderisico's te identificeren (variabele: 'Fraud Risks') en vervolgens effectieve controleprocedures te beschrijven die de frauderisico's verkleinen (variabele: 'Audit Plan Procedures'). In de eerste studie is de variabele 'Time Budget Pressure' een manipulatie in het experiment (weergegeven met de rode pijl in figuur 1). In de meest ideale situatie zal de controlerend accountant elke controleprocedure willen uitvoeren die effectief is om fraude te ontdekken. Door een sterk competitieve accountancymarkt staan de controlebudgetten onder druk, waardoor deze vaak strikt en beperkt zijn (DeZoort & Lord, 1997; Gold et al., 2012). Dit betekent dat een beperkt controlebudget de accountant dwingt te kiezen voor de meest effectieve procedures. In die zin kan 'time budget pressure' de effectiviteit van controleprocedures beïnvloeden doordat de accountant een verkeerde keuze maakt welke procedures al dan niet uit te voeren. Forensisch accountants zijn in hun dagelijkse werkzaamheden veelal niet beperkt door 'time budget pressure', waardoor deze variabele een (verwachte) invloed heeft op verschillen in de te plannen controleprocedures tussen beide groepen deelnemers. Om de manipulatie in het onderzoek vorm te geven, ontving de helft van de deelnemers (at random verdeeld over beide groepen) de casus waarin een beperkend controlebudget werd beschreven. De andere helft ontving een niet-beperkend controlebudget. Het controlebudget had betrekking op de opdracht om controleprocedures te plannen.

Voor dit experimentele gedeelte van het onderzoek (studie 1) ontvingen de deelnemers een casus. In de casus werd het verkoopproces van een fictieve onderneming Precies Equipment BV (hierna: PE) beschreven. Tevens zijn vergelijkende jaarrekeningcijfers (gecontroleerd voorgaand jaar, nog niet gecontroleerd dit jaar) gegeven. De casus die is gebruikt is dezelfde als in het onderzoek van Asare & Wright (2004) en is gebaseerd op een fraudezaak die door de SEC in 1998 is onderzocht (SEC, 1998). De deelnemers werden geacht de rol te spelen van de nieuwe controlerend accountant van PE. PE maakt en verkoopt medische apparatuur. De onderneming heeft zich historische gezien altijd gefocust op analoge bloeddrukmeters en is als gevolg een trage toetreders tot de markt van digitale bloeddrukmeters. Om zich te kunnen focussen op de verkoop van digitale bloeddrukmeters heeft het management van PE besloten de verkoop van analoge bloeddrukmeters te laten uitvoeren door distributeurs. Het accountantskantoor waar de deelnemer als controlerend accountant werkzaam is, controleert PE al vele jaren. De deelnemer wordt gevraagd het controleprogramma voor de opbrengsten van PE voor de aankomende jaarrekeningcontrole op te stellen. Hiertoe wordt hem gevraagd eerst de (fraude-)risico's te identificeren en daarna de controleprocedures te plannen. Hierbij mag hij gebruik maken van (standaard-)contro-

leprocedures zoals die in het controleprogramma van het voorgaand jaar zijn opgenomen en hij is vrij zelf andere procedures te beschrijven die hij effectief acht. De casus geeft aan dat na de tussentijdse controles geen veranderingen hebben plaatsgevonden in de interne procedures, die effectief zijn gebleken. In november echter is een marketingcampagne door PE gestart. Dit marketingprogramma is volledig gericht op distributeurs die aangemoedigd worden met diverse 'incentives' (o.a. aantrekkelijke financieringsvoorwaarden, aanbod van opslagcapaciteit, mogelijkheden tot winstdeling) om analoge bloeddrukmeters af te nemen. Hierdoor kan het management van PE zich volledig richten op de markt van digitale bloeddrukmeters. Het marketingprogramma is in de casus beschreven. Het marketingprogramma bleek een groot succes: de verkopen in de laatste twee maanden van het jaar stegen met 12%. De deelnemer aan het onderzoek zal moeten signaleren dat dit marketingprogramma heeft geleid tot een onjuiste opbrengstverantwoording als gevolg van 'channel stuffing'. De casus is voor dit onderzoek vanuit het Engels vertaald in het Nederlands. Hiertoe is een vertaal- en terugvertaal-procedure uitgevoerd door een tweetal professionele vertalers waarvan de moedertaal Engels, respectievelijk Nederlands is. De vertalers waren bekend met accountancyvocabulary maar hadden geen kennis van de onderzoekshypothesen.

Voor beide taken is een normenkader ontwikkeld. Het eerste normenkader beschrijft de in de casus aanwezige frauderisico's. Omdat de casus van PE gebaseerd is op een echte fraudezaak die door de Security and Exchange Commission is onderzocht, zijn de frauderisico's (totaal 8 stuks) door de SEC in een Accounting and Auditing Enforcement Release (een onderzoeksrapport over de onderliggende fraudezaak waarop de casus dat in het onderzoek is gebruikt is gebaseerd) beschreven (SEC, 1998). Het tweede normenkader bestaat uit een omschrijving van de effectief geachte controleprocedures om de frauderisico's te kunnen mitigeren. Asare & Wright (2004) hebben 13 effectieve procedures beschreven zoals die door de SEC waren aangegeven. De medewerkers van de SEC zijn controlerend accountants. Omdat mijn onderzoek echter gericht is op het onderzoeken van verschillen tussen controlerend en forensisch accountants heb ik deze procedures voorgesteld aan forensisch experts. De fraudedetectie-vaardigheden van forensisch accountants zouden kunnen leiden tot het definiëren van controleprocedures die van een ander karakter zijn dan die door de controlerend accountant worden beschreven. Met andere woorden, de afwijkende controleprocedures zouden tevens de verschillen in vaardigheden kunnen verklaren. De forensisch experts kwamen met nog 8 aanvullende procedures die zij effectief achtten. Hierdoor bestaat het totale normenkader uit totaal 21 procedures, vastge-

steld door experts binnen de forensische en algemene accountancy. Deze casus is voor het onderzoek uitgebreid getest door drie zeer ervaren accountants (partners Big-4 accountantskantoren) om onduidelijkheden in de casus en de vraagstellingen uit te sluiten.

Twee onafhankelijke ervaren experts (met veel controle-ervaring alsmede ervaring met fraudeonderzoeken) hebben de door de deelnemers omschreven frauderisico's en controleprocedures gecodeerd met het normenkader. Deze experts hadden geen kennis van de onderzoekshypothesen of de experimentele manipulatie.

De vaardigheid om frauderisico's te identificeren is gemeten als het aantal door de deelnemer omschreven frauderisico's dat overeenkomt met het eerste normenkader. De vaardigheid om effectieve controleprocedures te plannen is gemeten als het aantal door de deelnemer beschreven procedures dat overeenkomt met het tweede normenkader. Evenals in voorgaande studies (b.v. Asare & Wright, 2004; Hammersley et al., 2011) geldt dat hoe meer risico's en hoe meer procedures worden beschreven hoe beter de deelnemer scoort. Deze maatstaf is gebruikt omdat in een fraudesetting verondersteld wordt dat fraude niet met een enkele controleprocedure te ontdekken is, maar het zal gaan om een combinatie van procedures (Asare & Wright, 2004; Hammersley et al., 2011).

Met behulp van een post-experimentele vragenlijst hebben deelnemers demografische gegevens verschaft.

Direct na het afronden van het experimentele gedeelte van het onderzoek ontvingen de deelnemers een vragenlijst. Deze vragenlijst bevatte vragen over de ethische positie (Forsyth's Ethical Position Questionnaire (Forsyth, 1992)), de mate van professioneel scepticisme (de Hurtt-schaal, (Hurtt, 2010)) en de mate van fraude-ervaring en fraudetraining (open vragen over het aantal meegemaakte fraudezaken alsmede ontvangen fraudetraining). De van oorsprong Engelstalige Ethical Position Questionnaire en de Hurtt-schaal zijn volgens de reeds beschreven vertaalprocedure aan de deelnemers in het Nederlands aangeboden.

Aan het onderzoek namen 131 Nederlandse controlerend accountants en 48 forensisch accountants deel. Tabel 1 geeft informatie over de deelnemers.

De deelnemende forensisch accountants hebben allemaal een controleachtergrond. Ze zijn allen Registeraccountant. Dit is een belangrijke voorwaarde van deelname. Immers de deelnemers aan het onderzoek krijgen de rol toebedeeld als de nieuwe controlerend accountant van PE. In deze rol hebben de deelnemers kennis nodig over frauderisicoanalyse alsmede het plannen van controleprocedures. Het onderzoek is door de deelnemer uitgevoerd in aanwezigheid van de onderzoeker.

Tabel 1 Demografische gegevens deelnemers

	Controlerend accountant	Forensisch accountant
N	131	48
Leeftijd (jaren)	37,46 (SD: 8,088)	42,35 (SD: 7,408)
Geslacht	M: 106 V: 25	M: 35 V: 13
Ervaring (maanden)	Controle: 153,46 (SD: 102,394)	Controle 46,08 (SD: 52,583) Forensisch 123,48 (SD: 82,669)
Kantoor	Big 4: 80 Non-Big 4: 51	Big 4: 16 Non-Big 4: 32

4 Bevindingen

De bevindingen van de eerste studie geven aan dat forensisch accountants in staat zijn om meer frauderisico's te signaleren dan controlerend accountants. Tabel 2 geeft aan dat forensisch accountants met een significantie van $p = .038$ (eenzijdig) meer frauderisico's identificeren dan controlerend accountants.

Tabel 2 Identificeren van frauderisico's

	Frauderisico's		
	Mean	SD	Diff (eenzijdig)
Controlerend accountant	1,20	0,972	,038
Forensisch accountant	1,50	1,072	
Totaal	1,28	1,006	

Uit tabel 3 blijkt dat forensisch accountant met een significantie van $p = .059$ (eenzijdig) meer effectievere controleprocedures beschrijven om deze risico's te mitigeren dan controlerend accountants.

Tabel 3 Plannen van effectieve controleprocedures

Deelnemer	Effectieve controleprocedures		
	Mean	SD	Diff (eenzijdig)
Controlerend accountant	5,27	1,067	,059
Forensisch accountant	5,56	1,128	
Totaal	5,35	1,088	

Deze bevindingen suggereren dat het consulteren van een forensisch accountant tijdens de controle van de jaarrekening de kwaliteit van de controle wat betreft het onderkennen en onderzoeken van frauderisico's zou kunnen verhogen. Verder blijkt uit tabel 4 dat controlerend accountants die 'time budget pressure' ervaren minder effectieve procedures plannen dan zij die deze druk niet ervaren. Voor de forensisch accountants is deze invloed niet vastgesteld.

Tabel 4 Invloed 'time budget pressure'

Deelnemer	'Time budget pressure' ervaren?	N	Mean	SD	Diff. (tweezijdig)
Controlerend accountant	Nee	86	5,43	1,046	,021
	Ja	45	4,98	1,055	
Forensisch accountant	Nee	25	5,48	0,963	,603
	Ja	23	5,65	1,301	

De deelnemers die in het experiment aangaven budgetdruk te ervaren, bleken echter niet in staat om bij uitbreiding van het budget (c.q. het opheffen van de beperking in het budget) alsnog aanvullende effectieve controleprocedures te beschrijven. Dit betekent dat geconcludeerd kan worden dat budgetdruk geen beperking is in de vaardigheid van het kunnen beschrijven van effectieve controleprocedures.

De bevindingen uit de tweede studie geven aan dat forensisch accountants een significant hogere mate van idealisme (zijnde een component van de ethische positie), een (marginaal significante) hogere mate van professioneel scepticisme en significant meer fraude-ervaring hebben dan controlerend accountants (zie tabel 5).

Tabel 5 Verschillen in de ethische positie, de mate van professioneel scepticisme, fraude-ervaring en fraudetraining tussen controlerend accountants en forensisch accountants

	Controlerend accountants	Forensisch accountants	Diff. (tweezijdig)
Ethische positie	Mean SD	Mean SD	
Relativisme	28,39 (4,620)	28,73 (4,653)	,664
Idealisme	33,22 (5,247)	30,35 (4,827)	,001
Professioneel scepticisme	96,79 (8,910)	99,69 (10,015)	,064
Fraude-ervaring (aantal fraudezaken)	2,48 (3,379)	61,85 (97,207)	,000
Fraudetraining (wel/geen fraudetraining)	0,79 (0,406)	0,81 (0,394)	,785

Tabel 6 Significante verbanden tussen onderzoeksvariabelen voor controlerend accountants

Endogene variabele	Exogene variabele	Gestand.regressie weight	P (een-zijdig)
Effectieve Controleprocedures	Professional Scepticisme	,128	,068
Effectieve Controleprocedures	Ethische positie (Relativisme)	-,201	,010

Vervolgens is geanalyseerd of deze verschillen verantwoordelijk zijn voor de verschillen op de beide fraude-detectie-taken tussen controlerend accountants en forensisch accountants zoals in de eerste studie is vastgesteld. Dit blijkt niet het geval te zijn. Voor beide groepen blijkt dat verschillende kenmerken invloed hebben de fraudedetectie-taken.

Voor controlerend accountants blijkt alleen de mate van relativisme (zijnde een component van de ethische positie) en de mate van professioneel scepticisme van (marginaal) significante invloed te zijn op het kunnen definiëren van effectieve controleprocedures. Met betrekking tot het kunnen identificeren hebben geen van de onderzochte variabelen een significante invloed.

Met betrekking tot de andere onderzoeksvariabelen zijn geen significante verbanden vastgesteld.

Opmerkelijk is echter dat de onderzoeksbevindingen aangeven dat voor controlerend accountants 'fraude-ervaring' (gemeten als het aantal fraudezaken dat de deelnemer heeft ervaren tijdens zijn carrière) geen invloed heeft op het kunnen plannen van effectieve controleprocedures. De variabele 'fraude-ervaring' blijkt het beschrijven van effectieve procedures zelfs negatief te beïnvloeden, indien deze wordt gemeten op een dichotome schaal (wel/geen fraudezaken ervaren tijdens carrière) of op een categoriale schaal. Deze bevinding kan verklaard worden door het feit dat controlerend accountants relatief weinig fraudezaken tijdens hun carrière ervaren. Dit kan leiden tot een misplaatste 'bias', waarbij de accountant fraudezaken meent te herkennen die gelijk zijn aan door hem eerder ervaren fraudezaak of fraudezaken. Hierdoor kan het vóórkomen dat de controlerend accountant onterecht een fraude meent te herkennen. Als gevolg zal hij controlewerkzaamheden plannen die hij bij een eerder ervaren fraudezaak heeft gepland. Deze werkzaamheden kunnen echter ineffectief blijken te zijn voor deze nieuwe fraudezaak. Ook geven aanvullende analyses aan dat de definitie van de variabelen 'fraude-ervaring' en 'fraudetraining' en de schaal waarop deze gemeten worden zeer specifiek dient te zijn. Beide kenmerken verschillen tussen beide groepen dusdanig dat vergelijken tussen beide groepen moeilijk is.

Uit tabel 7 blijkt dat voor forensisch accountants een hoger niveau van 'professioneel scepticisme' een positieve invloed heeft op het identificeren van frauderisico's. Verder blijkt 'fraudetraining' bij forensisch accountants te resulteren in het plannen van meer effectieve controleprocedures. De mate van 'relativisme' (zijnde een element van de ethische positie) heeft een marginaal significant effect. Verder zijn er geen significante verbanden voor deze groep deelnemers gevonden.

Tabel 7 Significante verbanden tussen onderzoeksvariabelen voor forensisch accountants

Endogene variabele	Exogene variabele	Gestand. regressie gewicht	P (eenzijdig)
Identificeren frauderisico's	Ethische positie (Relativisme)	-,213	,061
Identificeren frauderisico's	Fraude-ervaring	,326	,009
Effectieve controleprocedures	Fraudetraining	,347	,005

Opmerkelijk is de bevinding in beide studies dat voor beide groepen deelnemers er geen verband is gevonden tussen het onderkennen van frauderisico's en het plannen van controleprocedures. Beide taken lijken onafhankelijk van elkaar uitgevoerd te worden. Blijkbaar wordt het plannen van controleprocedures gedaan op basis van het gebruik van standaard-controleprogramma's, gebaseerd op voorgaande controlejaren, en niet op basis van de uitgevoerde risicoanalyse.

De bevindingen van de tweede studie verklaren slechts gedeeltelijk het feit dat forensisch accountants beter zijn in het onderkennen van frauderisico's als ook in het plannen van controleprocedures, zoals in de eerste studie is vastgesteld. Alle onafhankelijke onderzoeksvariabelen in de tweede studie hebben invloed op de uitvoering van de twee taken, echter voor de twee deelnemersgroepen verschilt deze invloed. Waarom dat verschilt, is niet duidelijk. Maar de bevinding dat forensisch accountants succesvoller zijn in fraudedetectie dan controlerend accountants kan niet verklaard worden door het verschil in de hogere mate van professioneel scepticisme van de forensisch accountants of door het feit dat zij dagelijks met fraude te maken hebben en derhalve veel fraude-ervaring hebben.

5 Conclusie

De bevindingen van de beschreven studies geven aan dat forensisch accountants weliswaar een toegevoegde waarde kunnen leveren tijdens de jaarrekeningcontrole. Echter wat hen daarbij succesvoller maakt dan

controlerend accountants blijft onduidelijk. Wel is duidelijk dat de bestaande veronderstelling dat karakteristieken als groter ethisch normen- en waardenbesef, een hogere mate van professioneel scepticisme en fraude-ervaring van grote invloed zouden zijn niet eenduidig is te bevestigen. Zowel de ethische positie, het professioneel scepticisme, als fraude-ervaring en fraudetraining spelen een rol, maar niet voor beide groepen gelijk en niet voor beide taken. Waarom dit het geval is, is onduidelijk. De geringe ervaring die de controlerend accountant heeft met fraudezaken suggereert zelfs een negatieve relatie met de vaardigheid om effectieve controleprocedures te plannen. Hierbij dient opgemerkt te worden dat net als in elk wetenschappelijk onderzoek de keuze van gehanteerde schalen waarin de variabelen worden gemeten alsmede de keuze van de gehanteerde normenkaders in het experiment beperkend kunnen werken en invloed kunnen hebben op de generaliseerbaarheid van de bevindingen.

Blijkbaar spelen andere karakteristieken van de forensisch accountant een rol dan de in deze studies onderzochte variabelen. De forensisch accountant lijkt 'voelsprietten' te hebben ontwikkeld om fraude te detecteren. Meer inzicht in het waarom van de mogelijke toegevoegde waarde die de forensisch accountant kan hebben om de controlerend accountant in fraudedetectie tijdens de jaarrekening te ondersteunen is van belang om de vaardigheden van de controlerend accountant te verbeteren. Hopelijk is dit onderzoek dan ook een eerste aanzet tot meer onderzoek in deze onderzoeksrichting naar fraudedetectie door de controlerend accountant. ■

Dr. I.G.F. Verwey RA is als onderzoeker en universitair hoofddocent Auditing & Assurance verbonden aan Nyenrode Business Universiteit. Dit artikel is mede gebaseerd op haar proefschrift, dat zij op 22 mei 2014 aan dezelfde universiteit heeft verdedigd.

Literatuur

- American Institute of Certified Public Accountants (AICPA). (2002). *Statement on Auditing Standards No. 99: Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit*. New York, NY: AICPA.
- Asare, S.K., & Wright, A.M. (2004). The effectiveness of alternative risk assessments and program planning tools in a fraud setting. *Contemporary Accounting Research*, 21(2), 325-352.
- Beasley, M.S., Carcello, J.V., & Hermanson, D.R. (2001). Top 10 audit deficiencies. *Journal of Accountancy*, 191(4, April), 63-66.
- Boritz, J.E., Kotchetova, N., & Robinson, L.A. (2008, January). Planning fraud detection procedures: Forensic accountants vs auditors. *Working Paper, School of Accounting and Finance University of Waterloo*.
- Boritz, J.E., Kotchetova, N., & Robinson, L.A. (2011, December). Are fraud specialists effective at modifying audit programs in the presence of fraud risk? *Working Paper, School of Accounting and Finance University of Waterloo*. Geraadpleegd op <http://ssrn.com/abstract=1081522>.
- Carpenter, T.D., Reimers, J.L., & Fretwell, P.Z. (2011). Internal auditors' fraud judgments: The benefits of brainstorming in groups. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 30(3), 211-224.

- DeZoort, F.T., & Lord, A.T. (1997). A review and synthesis of pressure effects research in accounting. *Journal of Accounting Literature*, 16, 28-85.
- Elliott, R. (2002). Twenty-first century assurance. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 21 (1), 139-146.
- Forsyth, D.R. (1992). Judging the morality of business practices: The influence of personal moral philosophies. *Journal of Business Ethics*, 11 (May-June), 461-470.
- Gold, A.H., Knechel, W.R., & Wallage, P. (2012). The effect of the strictness of consultation requirements on fraud consultation. *The Accounting Review*, 87(3), 925-949.
- Grazioli, S., Jamal, K., & Johnson, P.E. (2006). A cognitive approach to fraud detection. *Journal of Forensic Accounting*, 7, 1-24.
- Hammersley, J.S. (2011). A review and model of auditor judgments in fraud-related planning tasks. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 30(4), 101-128.
- Hammersley, J.S., Bamber, E.M., & Carpenter, T.D. (2010). The influence of documentation specificity and priming on auditors' fraud risk assessments and evidence evaluation decisions. *The Accounting Review*, 85(2), 547-571.
- Hammersley, J.S., Johnstone, K.M., & Kadous, K. (2011). How do audit seniors respond to heightened fraud risk? *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 30(3), 81-101.
- Hoffman, V.B., & Zimbelman, M.F. (2009). Do strategic reasoning and brainstorming help auditors change their standard audit procedures in response to fraud risk? *The Accounting Review*, 84(3), 811-837.
- Hogan, C.E., Rezaee, Z., Riley, A., & Velury, U.K. (2008). Financial statement fraud: Insights from the academic literature. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 27(2), 231-252.
- Hurr, R.K. (2010). Development of a scale to measure professional skepticism. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 29(1), 149-171.
- International Federation of Accountants (IFAC): International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). (2010). *International Standards on Auditing (ISA) 240: The Auditor's Responsibilities Relating to Fraud in an Audit of Financial Statements*. Geraadpleegd op <http://www.ifac.org/sites/default/files/downloads/a012-2010-iaasb-handbook-isa-240.pdf>.
- Johnstone, K.M., & Bedard, J.C. (2001). Engagement planning, bid pricing, and client response in the market for initial attest engagements. *The Accounting Review*, 76(2), 199-220.
- Kaplan, S., & Reckers, P.M.J. (1995). Auditor's reporting decisions for accounting estimates: The effect of assessments of the risk of fraudulent financial reporting. *Managerial Auditing Journal*, 10(4), 27-36.
- Mock, T.J., & Turner, J.L. (2005). Auditor identification of fraud risk factors and their impact on audit programs. *International Journal of Auditing*, 9, 59-77.
- Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA). (2012). *NV COS 240: De verantwoordelijkheden van de accountant met betrekking tot fraude in het kader van de controle van financiële overzichten*. Geraadpleegd op <http://www.nba.nl/HRAweb/HRA1A/201201/html/45763.htm>.
- Pincus, K.V. (1989). The efficacy of a red flags questionnaire for assessing the possibility of fraud. *Accounting, Organizations & Society*, 14(1-2), 153-163.
- Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). (2004, September 8-9). *PCAOB Standing Advisory Group Meeting: Financial Fraud September 8-9*. Geraadpleegd op http://www.pcaobus.org/Standards/Standing_Advisory_Group/Meetings/2004/09-08/Fraud.pdf.
- Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). (2007a, January 22). *Release No. 2007-001— Observations on Auditors' Implementation of PCAOB Standards Relating to Auditors' Responsibilities with Respect to Fraud*. Geraadpleegd op http://pcaobus.org/Inspections/Documents/2007_01-22_Release_2007-001.pdf.
- Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). (2007b, February 22). *PCAOB Standing Advisory Group Meeting: Panel Discussion -Forensic Audit Procedures February 22*. Geraadpleegd op http://pcaobus.org/News/Events/Documents/02222007_SAGMeeting/Forensic_Audit_Procedures.pdf.
- Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). (2008, December 5). *Report on the PCAOB's 2004, 2005, 2006, and 2007 Inspections of Domestic Annually Inspected Firms*. Geraadpleegd op http://pcaobus.org/Inspections/Documents/2008_12-05_Release_2008-008.pdf.
- Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). (2010). *Auditing Standard No. 12: Identifying and Assessing Risks of Material Misstatement*. Geraadpleegd op http://pcaobus.org/Standards/Auditing/Pages/Auditing_Standard_12.aspx.
- Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). (2011). *Staff Audit Practice Alert No. 9— Assessing and responding to risk in the current economic environment*. Geraadpleegd op http://pcaobus.org/Standards/Qanda/12-06-2011_SAPA_9.pdf.
- Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). (2012, December 4). *Staff Audit Practice Alert No. 10: Maintaining and Applying Professional Skepticism in Audits*. Geraadpleegd op http://pcaobus.org/Standards/Qanda/12-04-2012_SAPA_10.pdf.
- Public Oversight Board (POB). (2000, August 31). *The Panel on Audit Effectiveness: Report and Recommendations*. Geraadpleegd op <http://www.pobauditpanel.org/downloads/prefatory.pdf>.
- Securities and Exchange Commission (SEC). (1998). *Accounting and Auditing Enforcement Release No. 987: In the matter of Bausch & Lomb incorporated, Harold O. Johnson*. Ermin Lanaeone, and Kurt Matsumoto, respondents. Chicago: CCH.
- Rose, A.M., & Rose, J.M. (2003). The effects of fraud risk assessments and a risk analysis decision aid on auditors' evaluation of evidence and judgment. *Accounting Forum*, 27(September), 312-338.
- Skousen, C.J., & Wright, C.J. (2008). Contemporaneous risk factors and the prediction of financial statement fraud. *Journal of Forensic Accounting*, 9, 37-62.
- Trompeter, G.M., Carpenter, T.D., Desai, N., Jones, K.L., & Riley Jr., R.A. (2013). A synthesis of fraud-related research. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32(1), 287-321.
- Verwey, I.G.F. (2014). *Differences between public auditors and forensic accountants in their ability to identify fraud risks and plan effective procedures to mitigate fraud risks: The relationship between individual traits and experience and training on fraud risk identification and planning audit procedures*. (Proefschrift). Breukelen, Nyenrode Business Universiteit.
- Zimbelman, M.F. (1997). The effects of SAS No. 82 on auditors' attention to fraud risk factors and audit planning decisions. *Journal of Accounting Research*, 35(Supplement), 75-97.